

Британски възгледи за обществения ред

Емануил Коларов

*На светлата памет на нашата колежка
и учителка гл.ас. Людмила Дичева!*

British views to Public Order: *The paper is oriented to the problems of public order and guarantees for its maintenance as provided in British legislation. The author comes to the conclusion that definition of public order offences is a feature of British Public Order Act and is a prerequisite to keep public order secured. Thus, this might me a proposal de lege ferenda Bulgarian legislation in the sphere of public order which would improve the system of guarantees for public order in Bulgaria.*

Key words: *public order, Great Britain, offence, security.*

Въведение

Понятието „обществен ред“ е трудно да бъде определено, поради различните аспекти, които могат да бъдат вложени в него. Към него може да се подходи разширително, като в смисъла му се включи всяка характеристика на обществото, която води до стабилност в установения порядък. В този случай „общественият ред“ ще означава и „конституционен ред“, „правов ред“, „ред на държавно управление“, съответно нарушението на Конституцията ще бъде същевременно и нарушение на обществения ред, всяко правонарушение ще представлява и нарушение на обществения ред. Към понятието може да се подходи и стеснително, като в смисъла му се включи порядъкът, установен за поведение на лицата на обществени места.

Настоящото научно съобщение има за цел да представи някои от доктринерните възгледи за обществения ред на англо-американски изследователи, както и нормативната уредба на въпросите на обществения ред във Великобритания.

§ 1. Общественият ред

Теорията нарича „обществения ред“ бланкет [1], понятие, което обобщава определени обстоятелства и състояния и което възплащава различни правила за поведение. Това обобщено понятие може да бъде определено във всеки даден случай, а липсата на дефиниция дава възможност на правоприложните органи да действат при оперативна самостоятелност и да преценят действията си според конкретната обстановка.

До 70-те години на ХХ век в българската доктрина липсва специално изследване на понятието за обществен ред. Й. Зидарова [2] му отделя задълбочено внимание като съображение за дерогиране действията на чуждестранния закон при граждански правоотношения с международен елемент. Също и Т. Хинова [3] разглежда наказателноправните аспекти на деянията, насочени срещу обществения ред.

Според нас, общественият ред не е съвкупност от обществени отношения, тъй като това би означавало да приравним редът в обществото с атрибута на държавата. Общественият ред не е и правила за поведение, тъй като това би направило редът абстрактен, дължим, а не реален. Общественият ред е неотменна характерна черта на обществото. Можем да кажем, че общество има там, където има ред в отношенията между участниците в това общество и между това общество (съответно неговите участници) и други подобни общности (и участващите в тях индивиди). Така общественият ред се представя като състояние на обществото, при което лицата, които го формират и които влизат в определени отношения помежду

си, придържат своето поведение към определени модели на дължимо и допустимо, като по този начин изразяват своето положително отношение към съществуването на обществото, към съжителството на лицата в общество.

Друго е положението с гарантирането на обществения ред – това е съвкупност от обществени отношения, уредени в позитивното право чрез редица правни норми или чрез санкционирани от това право норми на обичая, морала, добрите нрави, етиката и добросъвестността в отношенията между членовете на обществото при осъществяване на своите дейности. Тази съвкупност от правни норми цели да възпитава социалнопозитивни личности чрез функциите, които отделните лица осъществяват в това общество – родители (осиновители, настойници, приемни родители), възпитатели (учители, преподаватели), ръководители (административни органи, длъжностни лица). Гарантирането на обществения ред е немислимо без активната намеса на обществото посредством държавния апарат. Следователно, и гаранцията на обществения ред се явява правовият ред, който урежда правомощията на държавните (публичните) органи за въздействие върху лицата.

§ 2. Англо-американски доктринални възгледи за обществения ред

Към широко понятие клони Й. Зидарова в *международночастноправен* аспект. Първо, тя привежда руско определение, според което общественият ред е „свкупност от норми, безусловно приложими на територията на дадена държава както към нейните граждани, така и към чужденците, с цел запазване на съществуващата в нея класова структура” [2:67]. Авторката също разглежда и англо-американска, немска, френска и италианска доктрина за обществен ред. Като основоположник на възгледите за обществения ред в САЩ тя посочва Джоузеф Стори [2:30], за когото той представлява „законна защита” срещу прилагането на чуждия закон при стълкновенията на норми при гражданските правоотношения с международен елемент. Стори въвежда няколко признака, при които може да се появи, евентуално да се обоснове, противоречие с обществения ред, при което държавата може да използва това съображение като законна защита срещу това противоречие. Един от признаците в този своеобразен тест за съвместимост с обществения ред е дали с признаването на действието на чуждия закон може да се накърнят правата на нацията и суверенитетът на държавата. Друг признак е дали признаването на чуждия закон би нарушило правата на гражданите, „би я принудило да изостави ... своя дълг към гражданите си в полза на чужденците”. Следващ признак е дали би се засегнал моралът на цивилизованото общество [4:385-387].

Признак за противоречие с обществения ред би бил налице, ако чуждата норма противоречи на твърдо установена, основна норма на местния обществен ред. Тук несъмнено става дума за несъвместимост на чуждестранния закон с основно право или принцип на местното общество – конституционно установени принципи или права [4:383].

Като друг признак авторът посочва и това дали признаването на действието на чуждата норма не би „причинило вреда или несправедливост на другата държава или нейните граждани”. По този начин общественият ред се превръща във важен фактор и в международното общуване, и в междудържавните институционални отношения.

В обобщение, „тестът на Стори” за съвместимост с обществения ред можем да представим като последователно съблюдаване на важни обществени интереси, които поради същественото им значение за съществуването, интегритета и устойчивостта на самото общество, се издигат в ценности, в основни негови начала. В този тест се откроява необходимостта прилагането на чуждестранния закон да съответства на националната сигурност, на основните права на гражданите, на

обществения морал и на основите на международните отношения в съответната държава.

В допълнение може да се посочи понятието, което Т. Х. Хейли дава за обществен ред като принцип, „който овластява териториалния суверен да прилага винаги и спрямо всички, намиращи се на неговата територия, независимо от това, какви са техните лични ... закони, правилата, които той счита като основни за сигурността, морала и доброто управление на своята територия.” В общи линии признаците, които Т. Хейли предлага, съответстват на „теста на Стори”, като основните права на гражданите и международните отношения можем да причислим към сигурността и доброто управление на държавата.

Според Джофри Чешър, чуждият закон не би бил приложен или не биха били признати произтичащите от него последици (права, задължения), ако той е в противоречие с „основните концепции на английското правосъдие”, с „английското разбиране за морал”, с „интересите на английската държава и нейните добри отношения с други страни”, с „английското разбиране за човешка свобода и свобода на действията”[5].

§ 3. Британско законодателство в областта на обществения ред

Британското законодателство в областта на обществения е интересно в две посоки – едната е т.нар. „общо право”, установено в традицията на британската юриспруденция и юрисдикция, другата е нормативното установяване на въпроси на опазването на обществения ред при определени обстоятелства.

От 1661 г. действа закон относно безредиците при представяне на петиции (Tumultuous Petitioning Act) – внасяне на петиция до монарха или в парламента, съпътствано от струпане на голямо множество хора.

От 1793 г. действа закон относно безредиците в корабоплаването (Shipping Offences Act) – нарушаване на корабоплаването от лица, които са се събрали безредно.

От 1817 г. действа закон относно бунтарските събрания (Seditious Meetings Act) – забрана за събирания на една миля около парламента, когато заседава.

През 1826 г. се приема закон за скитничеството (Vagrancy Act), а през 1936 г. е приет първият британски закон за обществения ред (Public Order Act). През 1986 се приема нов закон за обществения ред, а през 1985 е приет закон за спортните мероприятия. Заедно с тези закони действат също и редица полицейски закони, като например законът за столичната полиция (Metropolitan Police Act) и законът за полицията на град Лондон (City of London Police Act) от 1839 г. и законът за полицейското и углавното разследване (Police and Criminal Evidence Act) от 1984 г.

Всичко това показва едно разгърнато законодателство в областта на опазването на обществения ред във Великобритания. Впечатление прави това, че на проблемите на гарантирането на реда се обръща внимание още през 18 век, което има връзка с големите икономически промени и развитието на капиталистическите отношения в империята. Същевременно прави впечатление и широтата, с която се обхващат въпросите на опазването на реда – в корабоплаването, в столичния град, разследването на проявите и др.

Характерно за британското законодателство в областта на опазването на обществения ред е и определянето на проявите, с които редът се нарушава. В закона за обществения ред се съдържат легални дефиниции на тези прояви: бунт (въведен е обективен критерий – 12 или повече участници), безредици с насилие (3 или повече участници), сбиване, заплашване или провокиране на насилие, нарушаване на покоя, тревога и оскъряване.

Друг характерен белег е това, че в закона за обществения ред са включени и разпоредбите относно манифестациите и събранията – дефинирани са понятията

манифестация (procession) и събрание (assembly), уредени са подробно задълженията на участниците и правомощията на правоохранителните органи, както и обстоятелствата, при които те могат да бъдат забранени.

Още една характерна особеност на британския закон е включването на разпоредби относно расовата омраза в обсега на гарантирането на обществения ред. Според чл. 17 от закона това е омраза срещу група лица във Великобритания, определени по цвят, раса, националност (включително гражданство) или етнически или национален произход. Същевременно са определени и действията, с които може да се изрази или да се създаде условие за изразяване на расова омраза – думи или поведение, писмен материал, използвани на публично място или в частен имот. Особено за поведението в частен имот е, че то не представлява противоправно деяние, ако е изразено в жилище и не е чуто или видяно от други лица в същото или в друго жилище.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените накратко положения на британската доктрина и законодателство в областта на обществения ред са интересни поради високата им практическа стойност при гарантирането на реда. Възможностите за дефиниране на проявите, които представляват нарушения на обществения ред могат да послужат на по-добрата превенция и по-доброто осигуряване на реда.

Обществото от края на ХХ век, още повече от второто десетилетие на 21 век се характеризира с глобализиране и регионализиране на стопанските връзки и на политическия живот, универсалност на основните права и свободи на човека, европеизиране на националните правни системи, с което те започват да формират едно общо правно пространство, в което правилата са хармонизирани, гражданите могат да упражняват еднотипни права в друга държава. Това прави проблемите на обществения ред и на гарантирането му все по-значими, по-актуални и по-сложни.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Дерменджиев, И., Д. Костов, Д. Хрусанов. Административно право на Република България. Обща част., 4 изд., изд. „Сиби”, С. 2001, стр. 34.

[2] Зидарова, Й. Общественият ред и международното частно право, изд. „Наука и изкуство”, С. 1975, стр. 25-27.

[3] Хинова, Т. Престъпни посегателства против обществения ред, изд. БАН, С. 1976.

[4] Story, J. Commentaries on the Conflict of Laws, Foreign and Domestic. 3rd ed., Boston, 1846, стр. 385-387.

[5] Cheshire, G. C., Private international law, стр. 158-163 и 673-674.

[6] Британско законодателство: <http://www.legislation.gov.uk/>

За контакти:

Гл.ас. д-р Емануил Коларов, Катедра “Публичноправни науки”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888 434, e-mail: ekolarov@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.